

DATUM
2023-04-28DIARIENR
2023/27ERT DATUM
2023-02-06ER BETECKNING
U2022/03802Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Remiss av betänkandet Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid (SOU 2022:61)

Statskontoret tar inte ställning till om allmänt och avgiftsfritt fritids bör införas. Remissvaret är avgränsat till vissa frågor som rör finansiering och styrning.

Statskontoret ser en risk för underskattning av kostnader

Den reform som utredningen föreslår är omfattande. Statskontoret förstår svårigheterna i att fullt ut förutse de ekonomiska konsekvenserna av reformen, men ser samtidigt risker för att utredningen underskattar kostnaderna för kommunerna.

Utredningen utgår i sina beräkningar av kostnaden för nya platser i fritidshemmet från inskrivningsgraden i de kommuner som redan i dag erbjuder en utökad rätt till fritidshem. Däremot tar utredningen inte hänsyn till hur efterfrågan på platser kan komma att påverkas av att det allmänna fritidshemmet också blir avgiftsfritt. Enligt Statskontoret riskerar utredningen därför att underskatta kostnaderna till följd av ökad efterfrågan på platser.

Statskontoret ser också att utredningen riskerar att underskatta minskningen av kommunernas avgiftsintäkter. Avgifter får enligt utredningens förslag bara tas ut för de timmar som överstiger de timmar som erbjuds inom ramen för allmänt fritidshem. Utredningen gör antaganden om hur många elever som endast kommer att utnyttja de avgiftsfria timmarna och som därmed inte kommer att generera några avgiftsintäkter alls till kommunerna. Utifrån detta beräknar utredningen hur mycket kommunernas intäkter kommer att minska. Däremot resonerar utredningen inte kring hur storleken på de avgifter som kommunerna fortfarande tar ut påverkas av att fritids blir delvis avgiftsfritt. Enligt Statskontoret är det rimligt att anta att införandet av avgiftsfria timmar kommer att skapa förväntningar på sänkta avgifter även för de barn som går fler timmar på fritids. Utredningen för dock inga sådana resonemang.

Statskontoret avstyrker finansiering från likvärdighetsbidraget

Statskontoret delar utredningens bedömning att kommunerna i enlighet med finansieringsprincipen bör få täckning för de ökade kostnader som utredningens förslag medför.

Däremot avstyrker Statskontoret att reformen finansieras med medel från likvärdighetsbidraget. Stora förändringar i ett statsbidrags omfattning och inriktning medför en ryckighet i styrningen som riskerar att motverka syftet med bidraget. Det har tidigare studier från Statskontoret visat.¹ Likvärdighetsbidraget har både en annan fördelningsprofil och ett annat användningsområde än fritidshemssatsningen. Grundläggande för likvärdighetsbidraget är exempelvis att huvudmännen ska använda bidraget med utgångspunkt i de egna elevernas behov. Likvärdighetsbidraget lanserades därtill som en långsiktig satsning och har i stor utsträckning använts för att anställa personal, i första hand lärare.² Det innebär att bidragsmedlen redan är in-tecknade och inte enkelt kan omfördelas till fritidshemmet utan påtagliga negativa konsekvenser för verksamheten.

Statskontoret avstyrker detaljstyrning av myndigheter

Utredningen lämnar flera förslag på detaljerade uppdrag till Skolverket. En omfattande styrning med särskilda uppdrag riskerar enligt Statskontoret att ta fokus från myndighetens övergripande uppdrag. Det finns därför anledning för regeringen att noga överväga varje nytt uppdrag till Skolverket. Detsamma gäller vid styrning av Skolinspektionen. Fritidshemmet är endast ett av många områden inom svensk skola. Statskontoret anser att Skolinspektionen och Skolverket själva är bäst lämpade att avgöra vilka insatser eller granskningar som är mest angelägna inom ramen för myndigheternas instruktionsenliga uppgifter.

Utifrån vår övergripande synpunkt om styrning av Skolverket och Skolinspektionen avstyrker Statskontoret några av utredningens förslag på uppdrag till dessa myndigheter. Statskontoret avstyrker att

- ge Skolinspektionen i uppdrag att genomföra tematiska kvalitetsgranskningar av fritidshem för 10–12-åringar och öppen fritidsverksamhet för 10–12-åringar (avsnitt 7.5).
- ge Skolverket i uppdrag att utveckla stödmaterial om ändamålsenlig lokalanvändning (avsnitt 8.6).

¹ Statskontoret 2020:11 *Utvärdering av likvärdighetsbidraget till skolan. En lägesrapport.*

² Statskontoret 2021:2 *Olika vägar till likvärdig skola. Utvärdering av likvärdighetsbidraget till skolan. Slutrapport.*

- ge Skolverket i uppdrag att utveckla stödmaterial om systematiskt kvalitetsarbete i fritidshemmet (avsnitt 8.7).

Statskontoret tillstyrker uppföljning och reformutvärdering

Statskontoret tillstyrker att reformen följs upp och utvärderas. Utvärderingen bör omfatta både implementeringen och effekterna av reformen. Utredningen listar ett antal områden som en utvärdering bör omfatta. Givet reformens kompensatoriska syfte ser Statskontoret det som särskilt angeläget att följa upp hur efterfrågan på fritidshemsplatser påverkas och om den ökade tillgängligheten leder till att fler socioekonomiskt utsatta barn också tar del av fritidshemmets verksamhet.

Generaldirektör Annelie Roswall Ljunggren har beslutat i detta ärende. Utredningschef Gabriel Brandström och utredare Lina Nyberg, föredragande, var närvarande vid den slutliga handläggningen.

Annelie Roswall Ljunggren

Lina Nyberg